

НЕРИМСКИЯТ ПРОИЗХОД НА ФРАЗАТА „*SOCIETAS DELINQUERE NON POTEST*“*

Проф. д-р Виктор Мартинес Патон
Международен университет в Ла Риоха (UNIR), Испания

Резюме: По традиция се смята, че фразата *societas delinquere non potest* идва от римското право. Това обстоятелство е повлияло европейските страни с континентална правна уредба да признаят много късно наказателната отговорност на юридическите лица. Например Испания призна юридическите лица като наказателноправни субекти едва със Закон 5/2010 от 23 юни. В тази статия привеждам доказателства, че противно на това, което винаги се е смятало, фразата няма римски произход, а е измислена от германския пеналист Franz Von Liszt през 1881 г., който я включва в първото издание на своя учебник *Das Deutsche Reichsstrafrecht*. Фактът обаче, че е написана на латински въвежда във всеобщо заблуждение, което пречеше до сега да бъде идентифициран истинският произход на фразата, придобила популярност като аксиома едва в началото на XX век.

Ключови думи: наказателна отговорност на юридическите лица; *societas delinquere non potest*; латински аксиоми; Franz Von Liszt.

---

* Статията със заглавие „El origen no romano del brocardo *Societas delinquere non potest*“ е публикувана в *Revista General de Derecho Romano*, 36 (2021) на https://www.iustel.com/v2/revistas/detalle_revista.asp?id_noticia=423899 и се публикува на български език с изричното съгласие на автора и издателя.

Началото на това изследване, което сега представям в преформулиран и разширен вид, е в докторската ми дисертация *“Исторически анализ на корпоративната наказателна отговорност”*. (*Analyse historique de la responsabilité pénale des groupements*), с научни ръководители Мигел Бахо и Елисабет Фортис, защитена в Мадридския автономен университет и в Université Paris Nanterre на 9 септември 2016 г.

THE NON-ROMAN ORIGIN OF THE PHRASE „*SOCIETAS DELINQUERE NON POTEST*“

Prof. Víctor Martínez Patón, PhD
International University of La Rioja, Spain

Abstract: The phrase *societas delinquere non potest* has been for more than a century attributed to Roman Law. In European law, constructing Roman jurisprudence as a predecessor was particularly effective in legitimizing the denial of criminal liability to corporations. In Spain, for instance, legal persons were only considered subject to criminal law from 2010 onwards, through the LO 5/2010 (23rd of July). In this article, I show evidence to argue that the phrase was actually coined by German legal expert Franz von Liszt as late as 1881, in the first edition of his *Das Deutsche Reichsstrafrecht*. Because Listz wrote it in Latin, later authors soon started to assume its Roman origins and turned it into an axiom in the early years of the 20th century, obscuring until now the real origins and history of the phrase.

Key words: criminal liability of juristic persons; *societas delinquere non potest*, legal latin phrases; Franz von Liszt.

I. УВОД

В годините след Втората световна война континенталните правни уредби отхвърлят единодушно наказателната отговорност на юридическите лица. Изхождайки от това, че само човешките индивиди може да бъдат субекти на наказателна отговорност, доктрината изгражда категориите иск и виновност на основата на човешкия субект. При запазването на тези категории не беше възможно да бъде вменена отговорност на дадено юридическо лице за извършването на престъпно деяние и беше невъзможно то да получи наказание.

Положението е различно в страните на *common law*, тъй като Обединеното кралство например въвежда още през 1889 г. юридическото лице като субект на наказателноправното обвинение. Тази позиция на *common law* всъщност не е уникална, тъй като каноническото право беше признало в своя Кодекс от 1917 г. наказателната отговорност на юридическите лица¹.

Извън прецедента на Нидерландия, където корпорациите бяха признати като наказателен субект през 1976 г., от ключово значение за приемането от европейските страни на наказателната отговорност на юридическите лица в техните правни уредби беше Препоръка 18 (1988) на Комитета на министрите на Съвета на Европа, който насърчи своите членове да сторят това².

Тук не е мястото да развия този въпрос, но ще отбележа, че действащата норма в различните уредби на *civil law* да не се признава наказателна отговорност на юридическите лица допуска изключения. Например в Испания, освен че корпорациите са субект на административнонаказателното право, в особената си част Наказателният

---

1 За всички исторически препратки, включени в тази статия, препращам най-общо към своята монография *La doctrina societas delinquere non potest* (изд. VdeF, 2019).

2 Пълният текст на резолюцията, преведен от английски език от автора на тази статия, може да бъде намерен на адрес <https://personasjuridicas.es/recomendacion-18-1988-sobre-responsabilidad-penal-de-las-personas-juridicas/> [посетен на 3 май 2020 г.]. Официалните текстове на английски и френски език могат да бъдат намерени на същия линк.

кодекс съдържа някои наказателни състави, чрез които юридическите лица са признати като дееспособни и наказателноотговорни³.

За отхвърлянето на наказателната отговорност на юридическите лица в страните наследнички на римското право важна роля играе съществуването на максимата *Societas delinquere non potest*. Инстинктивно се смята, че тя произхожда от римското право поради факта, че е на латински език и съдържа един вид компресирана доктрина, по силата на която трябва да се отхвърли възможността юридическите лица да са наказателноправен субект, защото наказателното право е отхвърлило това още в римско време. Това привидно доказателство премълчава факта, че дори фразата да беше римска и да беше римски принципът, който тя изразява, това въобще не би трябвало да бъде пречка за наказателната отговорност на юридическите лица в съвременните правни уредби, тъй като съвременните наказателни права до голяма степен са отрицание на римското наказателно право и неговите принципи. Това възражение трябва да прибавим към факта, че, изразен по този начин, принципът е доста тъмен и объркващ⁴.

Но да се върнем към испанския случай. Тезата за римския произход е прогласена от Върховния съд, който в Решение 3858/1972 от 4 октомври (съдия докладчик Анхел Ескудеро дел Корал) твърди следното:⁵

„Защото няма изрични разпоредби, които да определят това [...], които да отменят римската догма *societas delinquere non potest*“.

По този начин, когато испанският законодател поема към въвеждането в нашата правна уредба на наказателната отговорност на юридическите

---

3 Вж. чл. 238, 265, 452, 499 bis y 546 bis от Наказателния кодекс от 1973 г. За значението на тези изключения вж. RODRÍGUEZ RAMOS, LUIS. Medidas de seguridad aplicables a las personas jurídicas en el proyecto de código penal. – In: *La Ley, revista jurídica española de doctrina, jurisprudencia y bibliografía* (1), 1980, p. 1004-1005 и BAJO FERNÁNDEZ, Miguel. De nuevo sobre la responsabilidad criminal de las personas jurídicas. – In: *Anuario de derecho penal y ciencias penales* (vol. 34, nº 2-3), 1981, p. 372-373.

4 MARTÍNEZ PATÓN, V. Refutación del principio *societas delinquere non potest*. Universidad de Oviedo y Real Academia Asturiana de Jurisprudencia. Oviedo, 2020.

5 Вж. пълния текст на решението на <https://personasjuridicas.es/jurisprudencia/sts-3858-1972-de-4-de-octubre/> [consultada el 1-5-2020].

лица чрез проектозакона за изменение на Наказателния кодекс от 14 юли 2006 г. е принуден да спомене изрично фразата „*societas delinquere non potest*“:

„Промяната по отношение на наказателната отговорност на юридическите лица, чието регламентиране крие значителни трудности, се дължи на привидно необоримия до момента принцип *societas delinquere non potest* [...]“⁶

Този текст остава непроменен в проектозакона от 15 януари 2007 г. и, както е известно, в крайна сметка наказателната отговорност на юридическите лица е въведена със закон LO 10/1995, от 23 ноември, за Наказателния кодекс⁷. Когато проектът за този закон LO 5/2010 е представен пред Сената на 9 юни 2010 г. министърът на правосъдието Франсиско Кааманьо взема думата и казва следното:⁸

„ ... Както знаете, става дума за една изключително важна промяна на парадигмата, с която се преодолява добре известното адажио *delinquere non potest*, за да се сложи край на така наречената в доктрината организирана безотговорност и да се сложи край на безнаказаността за онези, които се възползват от анонимността на юридическите лица и извършват престъпления, както и на онези, които, знаейки това, толерират подобно поведение“ .

При констатираното огромно влияние на максимата „*Societas delinquere non potest*“, не може да не ни изненадва фактът, че предполагаемо римският ѝ произход не отговаря на истината и че до неотдавна истинският ѝ произход не беше известен.⁹

---

6 Вж. пълния текст на <https://personasjuridicas.es/anteproyecto-de-lo-5-2010-2006/> [направена справка на 1-5-2020].

7 Проектът за Наказателен кодекс от 2007 г. не е приет поради предсрочното приключване на 8-ия парламент. В следващия проект от 27 ноември 2009 г. е включен същият член 31 bis от проекта от 2007 г., но е премахната препратката към фразата *societas delinquere non potest*.

8 *Diario de Sesiones del Senado*, IX Legislatura, nº 83, 9-6-2010, p. 4.429

9 Заключениеята, изложени в настоящата статия, бяха представени за първи път в MARTÍNEZ PATÓN, V. La responsabilidad penal de las personas jurídicas en el derecho romano. – In: *Revista General de Derecho Romano*, nº 30, 2018.

Първият автор, който изказва съмнение относно произхода на тази фраза, е Rudolf Schmitt, който през 1958 г. казва следното: *“Keine Aufschlüsse für unser Probleme lassen sich aus dem vielzitierten Satz ‘societas delinquere non potest’ gewinnen; denn Herkunft und Geltungsbereich diese Satzes liegen im Dunkeln”*¹⁰. През 2002 г. италианецът Leo Peppe споделя мнението за неясния произход на фразата и изказва хипотезата, че тя е изречена от някой немски пеналист от XIX, макар че отбелязва: *“Si trata solo de una ipotesi, evidentemente difficile de corroborare sul piano della documentazione”*¹¹. Към тази постановка на въпроса Peppe се връща през 2012 г.¹², както и Castrenze Minasola в непубликуваната му докторска дисертация от 2015 г.¹³.

На практика тезата на Leo Peppe, както самият той казва, трудно може да се провери документално, на истината е, че сега вече търсенето на такива доказателства е възможно благодарение на многобройните проекти за широкомащабно сканиране, които осъществяват различни публични и частни организации¹⁴.

---

10 SCHMITT, R. Strafrechtliche Maßnahmen gegen Verbände, Gleichzeitig ein Beitrag zur Lehre der rechtsfolgen, 1958, p. 19: „Не може да се намери обяснение на нашите проблеми с често цитираната фраза ‘societas delinquere non potest’, защото произходът и обхватът на тази фраза са неясни“.

11 PEPPE, L. Societas delinquere non potest, un altro brocardo se ne va. – In: *Labeo* (48, 3), 2002, p. 381: „какъвто и да е произходът на фразата, [...], изглежда това е легат на правната наука от XIX век, а не на римското или средновековното право.“

12 PEPPE, I. La responsabilità, in particolare penale, della persona giuridica tra radici romanistiche e scienza giuridica europea del 1800. – In: Chevreau, E., Kremer, D. и Laquerrière-Lacroix, A. *Carmina Iuris. Mélanges en l’honneur de Michel Humbert.*, 2012, p. 645-654.

13 MINASOLA, C.. Il trapianto giuridico dei compliance programs dal sistema statunitense al sistema penale italiano: un approccio storico-comparativo al principio societas delinquere non potest. Universidad de Palermo, 2015, p. 21 и 28.

14 Използвах основно Biblioteca Digital Hispánica (<http://www.bne.es/es/Catalogos/BibliotecaDigitalHispanica/Inicio/index.html>), Gallica (www.gallica.fr), Archivo de Internet (www.archive.org), Libros de Google (<https://books.google.es/>), Dialnet (<http://dialnet.unirioja.es/>), Perseo (<http://www.persee.fr/>), HeinOnline (<http://heinonline.org>), и JStore (<https://www.jstor.org/>). Често обаче се срещат неточности и частични препратки, което изискваше последваща работа за локализиране на текстовете в библиотеки в различни страни по света. Освен това трябва да кажа, че компилацията на *корпуса* беше извършена през 2015 г. и 2016 г.

Търсенето на информация в тези бази данни ми позволява да твърдя, че автор на фразата *societas delinquere non potest* е германският пеналист Franz Von Liszt, и че тази фраза се среща за първи път в първото издание на *Handbuch*, публикуван от този автор през 1881 г.

В следващите страници ще развия тази теза и ще представя текстовата документация в нейна подкрепа. Смятам, че идентифицирането на автора не е само научна цел, сама по себе си интересна. Изясняването на този въпрос надхвърля целите на ерудицията и позволява да се потопим в дискусиата относно пеналистичната доктрина като изходим от действителното влияние на фразата *societas delinquere non potest* и обстоятелството, че тя е забавила признаването на наказателната отговорност на юридическите лица поради предполагаемия, но не отговарящ на истината произход на този принцип от римското право¹⁵.

II. ЗАЩО ФРАЗАТА НЕ Е РИМСКА?

1. Защо се смята, че фразата е от римското право?

Първият автор, който открих, че смята, че фразата „*societas delinquere non potest* „идва от римското право, е финландският юрист Niilo Anton Mannio, който през 1918 г. пише следното:

„*Societas delinquere non potest* – това гласи доктриналната фраза, която сме наследили от римското право, макар че в науката е имало стремеж тази фраза да бъде изоставена *de lege ferenda* и тя вече е

и затова, ако се направи отново сега, през 2020 г., е напълно възможно да се появят други записи в други творби, които преди пет години още не са били сканирани.

15 Някои автори отстояват валидността на принципа *societas delinquere non potest* дори след правното признаване на наказателната отговорност на юридическите лица. Например, GÓMEZ MARTÍN, V. Falsa alarma: o por qué la LO 5/2010 no deroga el principio 'societas delinquere non potest', в *Garantías constitucionales y derecho penal europeo* (dirs. Mir Puig y Corcoy Bidasolo, coord. Gómez Martín; ed. Marcial Pons, 2012).

изоставена в някои позитивни правни системи, въпреки което продължава да доминира както в чуждестранното, така и в нашето право¹⁶.

Освен този пример, който вероятно не е оказал влияние върху други автори, тъй като е написан на финландски език, през 20-е години на XX век романистичната теория започва да се популяризира, основно във Франция и Испания. Първият известен пример е един текст от 1925 г., в който Vespasian Pella, един установил се във Франция румънец, свързва фразата с римското право както следва:

On a soutenu donc¹⁷, en invoquant la théorie romaine de la fiction, que les États ne sont pas capables de commettre des délits. *Societas delinquere non potest*¹⁸.

Една година по-късно – през 1926 г., испанският професор Quintiliano Saldaña също свързва фразата с римското право:

Не остава вече друга дееспособност, освен тази на индивида – единствената наказателноправна личност според аксиомата *singulorum proprium est maleficium* (Гай). Общността не би била способна да извършва престъпления: *societas delinquere non potest, universitas non delinquit* (sic). Това са общоприетите аксиоми за наказателната правоспособност¹⁸.

---

16 MANNIO, N. Yhteisöllisestä juridisesta henkilöstä. Lakimies, 1918, p. 70: “Societas delinquere non potest: kuuluu jo roomalaisoikeudesta periytynyt oppilauselma, josta tosin tietoisopissa on de lege ferenda tahdottu luovuttavaksi ja eräissä positiivisissa oikeusjärjestelmissä osittain luovuttukin, mutta joka edelleen on valitsevana niinhyvin ulkomaisessa kuin kotimaisessa oikeudessa”. Превод от професор Pirjo Raiskila (UAM).

17 PELLA, V. La criminalité collective des États et le droit pénal de l'avenir. 1925, p. 180: „Затова, позовавайки се на римската теория за фикцията, се твърди, че държавите не са способни да извършват престъпления. Societas delinquere non potest“.

18 SALDAÑA GARCÍA-RUBIO, Q. Capacidad criminal de las personas sociales. 1927, p. 8. Във второто изречение, цитирано от Saldaña, е допусната грешка в съгласуването: субектът е в единствено число (*universitas*), а глаголът - в множествено число *delinquant*. Правилното изречение би трябвало да бъде *universitas non delinquit* в единствено число или *universitates non delinquant* в множествено число.

Ако направим един много скептичен прочит на тези два текста ще констатираме, че в нито един момент Pella и Saldaña не твърдят, че фразата е римска, но истината е, че смесването на римското право с една написана на латински фраза поражда двусмислие, което е преддверието към приписване на фразата, а заедно с нея и на принципа, който тя изразява, на римското право.

Същият пораждащ объркване механизъм посочва италианецът Leo Peppe, който използва в своето обяснение един много по-късен текст от *Manuale de Diritto Penale* на Francesco Antolisei, като сравнява следните два текста¹⁹:

„Si domanda se la persona giuridica possa essere soggetto attivo del reato. La storia offre opposte soluzioni del quesito, perché, mentre il diritto romano adottò risolutamente il principio *societas delinquere non potest*, il diritto germanico ammise che la collettività (famiglia, clan, gilda, ecc.), formando un gruppo organico ed indivisibile, potesse andare incontro solidalmente ad una responsabilità penale“²⁰.

[...]

“Per quanto il principio di legalità venga comunemente espresso con una formula latina [*nullum crimen sine lege*], esso non trae origine dal diritto romano [...]. La veste latina al principio fu data dal grande criminalista tedesco Anselmo Feuerbach”²¹.

Като сравнява тези два текста Leo Peppe твърди, че макар Antolisei да не казва изрично, че фразата *societas delinquere non potest* е от римското право, „повърхностният читател“ може да помисли, че фразата също е

---

19 PEPPE, L. *Societas delinquere non potest...*, 2002, p. 372.

20 ANTOLISEI, F. *Manuale di diritto penale. Parte generale*. 14^a ed. 1997, p. 594: „Възниква въпросът дали юридическото лице може да бъде субект на престъплението. Историята предлага противоположни решения на въпроса, тъй като докато римското право решително възприема принципа *societas delinquere non potest*, германското право признава, че колективът (семейство, клан, гилдия и т.н.), който образува органична и неделима група, може да носи солидарна наказателна отговорност“.

21 ANTOLISEI, F., *op. cit.*, p. 66: „Въпреки че принципът на законност обикновено се изразява с латинска формулировка, това не означава, че произходът му идва от римското право. [...] Латинската форма на принципа е дадена от великия немски криминалист Анселм Фойербах“.

римска доколкото Antolisei не прави нужното уточнение, каквото прави за фразата, изразяваща принципа на законност.

2. Защо фразата не е римска?

Преди всичко трябва да кажем, че никой от авторите, които смятат, че фразата е от римското право, не е могъл да посочи точна референция или препратка, което само по себе си е подозрително. Достатъчно е да констатираме, че фразата не присъства в никой текст от класическата, посткласическата или юстиниановата епоха, като основание да твърдим без всякакво съмнение, че фразата не идва от римското право.

В наши дни е много просто да разберем дали определена фраза присъства или не в римските текстове. Достатъчно е да направим справка в някоя база данни от рода на *Classical Latin Texts*, и за секунди ще разберем на кое място или на кои места се появява определен текстов низ²². Тъй като тази база данни съдържа всички класически, посткласически и юстинианови текстове със съответната им обработка, ако справката не даде никакъв резултат, може да заключим, че несъмнено фразата не е от римската епоха. И наистина търсенето на фразата *societas delinquere non potest* не дава никакво попадение.

Това непоявяване на фразата е в съответствие с факта, че нито един от авторите, които смятат фразата за римска, не се позовава на конкретен римски текст, което ме кара да мисля, че това объркване се дължи на факта, че тя е написана на латински. Подобно объркване е изненадващо доколкото предполага да забравим, че латинският е бил *lingua franca* до неотдавна и че дори днес продължава да е официалният език на Светия престол. Всъщност цялата доктрина за корпоративната наказателна отговорност от първата половина на XIX век е написана на латински език²³ и дори през 1962

---

22 Тази база данни, собственост на Packard Humanities Institute, е достъпна онлайн на адрес <http://latin.packhum.org/index> [consultado el 3-5-2020]

23 Вж. трудовете на SINTENIS. C. F. De delictis et poenis universitatum (1825); VOS, L. J. Utrum universitas delicta admittere atque puniri possit nec ne (1837); GUTERMANN, P. Doctrina iuris

г. полякът Marian Żurowski написва на латински език статията си "De punitione communitatis ratione ipsius delicti"²⁴, публикувана през 1962 г.

Доказателството, че фразата не се среща в римски текстове, не изисква допълнителна аргументация, но все пак е уместно да добавя някои съображения като обяснение защо фразата не може да е от римско време. С други думи, фразата не е римска, нито пък би могла да бъде такава. Въпреки че римските юристи не са оформили някаква абстрактна теория за понятието юридическо лице²⁵, е възможно да се направи ретроспективна реконструкция, въз основа на която да се твърди, че Рим е познавал това, което днес наричаме наказателна отговорност на юридическите лица²⁶. Само убедителни доказателства биха ни позволили да твърдим, че един институт, познат в предишни и в съвременни култури, както и в Средновековието - наследник на Рим, не е съществувал в междинната точка, каквато е римската цивилизация. Нещо повече, ако изходим от два правни института *praeter*, в които са залегнали колективните наказания, като разрушаването на градове и десятъка, ще видим, че римското наказателно право не прави изключение спрямо друг набор от институти, при които се налагат колективни наказания за действия, които то е считало за колективни.

За съжаление са запазени малко римски текстове, отнасящи се до наказателната отговорност на юридическите лица, обаче тяхното тълкуване показва, че Рим е познавал нейното приложение. Това е единодушното тълкуване на средновековните глосатори и постглосатори, което Savigny изменя с единствената цел да намери един престижен прецедент за германското нововъведение да бъде забранена наказателната отговорност на юридическите лица с Баварския кодекс от 1813 г.

---

criminalis communis de universitatibus (1839); или LAUENSTEIN, G. Commentatio de universitate non delinquente (1840).

24 ŻUROWSKI, M. De punitione communitatis ratione ipsius delicti. – In: *Prawo Kanoniczne: kwartalnik prawnohistoryczny* (vol. 5, n° 1-2), 1962, p. 41-75.

25 Fernández de Buján, A. *Derecho privado romano*. 10^a ed., 2017, p. 214-222.

26 Пълното изложение на тази теза, която представям тук в резюме, може да бъде намерено на адрес MARTÍNEZ PATÓN, V. *La responsabilidad penal...*, 2018.

Фактът, че Рим е познавал наказателната отговорност на юридическите лица, сам по себе си не изключва възможността фразата да не е била формулирана от някой римски автор противник на общия принцип или дори фразата да е била извадена от контекста до такава степен, че да изглежда, че заявява нещо различно от това, което авторът ѝ хипотетично е искал да каже. Може би най-добрият пример за това е известният библейски стих, в който се казва, че Бог не съществува ("non est Deus") - фраза, която се разбира правилно само в нейния контекст.²⁷

Като оставим настрана констатацията, че не намираме фразата в римски текстове, ключът към отхварлянето на теорията за римския произход се крие в термина *societas*, който е въведен в дискусиата относно корпоративната наказателна отговорност в края на XVIII в., тъй като дотогава тази дискусия се води в контекста на *universitas*. Всъщност объркването на двата термина е невъзможно за добрия познавач на латинския език, тъй като и двата термина далеч не са синоними, а имат ясно разграничена правна позиция в средновековните правни текстове: *universitas* обхваща всички видове корпорации, докато *societas* - само корпорациите, целящи печалба²⁸.

В римските текстове обаче това противопоставяне не е толкова ясно. Както припомня професор Antonio Fernandez de Bujn, употребата на термина *societas* се идентифицира с две различни значения. Първо, той се използва за обозначаване на договор, по силата на който няколко физически лица преследват обща цел, но без правосубектност и отделно имущество; второ - използва се за обозначаване на договор, по силата на който се създава субект със собствена правосубектност и разделно имущество. От своя

---

27 Sal. 10. 4-5: "Spemnit dominum peccator in arrogantia sua: non requiret, non est Deus". „Грешникът заявява в своето високомерие: Той не ме призовава да отговарям, Бог не съществува“. Възможни са и други преводи на този стих, например Alonso Schökel, Luis (Salmos y cánticos del breviario. Ediciones Cristiandad, Madrid, 1987, p. 35) предлага следния превод: „Нечестивецът казва нагло: няма Бог, който да ме извика да отговарям“.

28 Тази противопоставеност е изследвана главно от Ralf Mehr в неговата монография *Societas und universitas: Römischrechtliche Institute im Unternehmensgesellschaftsrecht vor 1800*, Böhlau, 2008. Същите аргументи, макар и изказани с други думи, използва PEPPE, L. *Societas delinquere non potest...*, 2002, p. 375: "Il termine per indicare la persona giuridica è universitas, non societas"

страна съществителното *universitas* се появява в класическите текстове, за да обозначи съвкупност от елементи, осмислени като единица (наследство), а корпорацията се разбира като юридическо лице със собствен патримониум²⁹.

3. Римските текстове

В заключение е уместно да възпроизведем няколкото текста от римско време, които могат да бъдат свързани с наказателната отговорност на юридическите лица и в които може да се види, че терминът *societas* не се появява:

*Si plures servi simul aliquem caeciderint, aut convicium alicui fecerint, singulorum proprium est maleficium, et tanto maior iniuria, quanto a pluribus admissa est; imo etiam tot iniuriae sunt, quot et personae iniuriam facientium*³⁰.

Sed an in municipes de dolo detur actio dubitatur. Et puto ex suo quidem dolo non posse dari: quid enim municipes dolo facere possunt?³¹

Animadvertendum autem, quod praetor hoc edicto generaliter et in rem loquitur nec adicit a quo gestum: et ideo sive singularis sit persona quae metum intulit vel populus vel curia vel collegium vel corpus huic edicto locus erit³².

---

29 FERNÁNDEZ DE BUJÁN, A., op. cit., p. 18-19, който припомня и други употреби на термина като синоним на *matrimonium* (p. 254).

30 Gaius, *Commentarius ad edictum provinciale*, XIII - D. 47.10.34: „Ако няколко роби убият някого по едно и също време или обидят някого, престъплението се отнася за всеки един от тях и е толкова по-голямо колкото повече от тях го извършат. Нещо повече - престъпленията са толкова, колкото са извършителите на обидата“.

31 Ulp. *Ad edictum*, XI, - D. 4.3.15.1: „Но е съмнително дали искът за умисъл е уважен срещу общините и мисля, че със сигурност не може да бъде уважен за техния умисъл. Защото може ли една община да действа с умисъл/с измама?“

32 Ulp. *Ad edictum*, XI, - D. 4.2.9.1: „Трябва да се отбележи обаче, че в този указ преторът говори общо и обективно, без да добавя кой е авторът на принудата, и следователно този указ

Refertur ad universos quod publice fit per maiorem partem³³.

Quod maior pars curiae efficit pro eo habetur ac si omnes egerint³⁴.

III. ЗАЩО ФРАЗАТА НЕ Е НИТО ОТ СРЕДНОВЕКОВИЕТО, НИТО ОТ МОДЕРНАТА ЕПОХА

Средновековните автори не само единодушно подкрепят наказателната отговорност на юридическите лица, но и допълват и развиват сложни доктрини, използвайки аргументи, които често предвещават някои подходи, разработени от днешната наказателна догматика.

Макар че най-известната средновековна доктрина за наказателната отговорност на юридическите лица несъмнено е тази на Bartolus, не е толкова известно, че Свети Тома Аквински е описал цялостна теория, оказала силно влияние върху каноничното право, което още с декрета на Грациан признава способността на корпорациите да извършват престъпления и не я отменя до влизането в сила на настоящия кодекс от 1983 г.

Grosso modo, всички средновековни автори изхождат от констатацията, че корпорациите са субект на обвинение ("има доказателства, че корпорациите извършват престъпления", както би казал Juan de Andres) и търсят доктрина, която да подкрепи тази възможност. Като се има предвид, че корпорациите са осъждани, трябва да се запитаме на техническо-абстрактно ниво какво е основанието за това осъждане. Ето защо те са принудени да разработят интересни подходи към умисъла

се прилага независимо дали става дума за частно лице, което причинява сплашването, или за народа, курията, сдружение или корпорация“.

33 Ulp. Ad edictum, LXXVI- D. 50.17.160. 1: „Важи за всичко онова, което по-голямата част от хората правят публично“.

34 Scévola, Quaestionum, I- D. 50.1.19: „Стореното от мнозинството от курията важи сякаш са го сторили всички нейни членове“.

(корпорацията може да действа с умисъл, по думите на Бартоломей от Бреша), към иска (по-специално Угучий Пизански) или към така наречения днес факт на свързаност (Годофред твърди, че корпорацията извършва престъпления чрез тези, които я управляват).

Всички тези подходи обаче отново се отнасят до субекта *universitas* и не открих нито един пример, в който да се появява терминът *societas*, нито съответно фразата *societas delinquere non potest*.

1. Погрешното приписване на фразата на Инокентий IV

Макар това да не е много известно, трябва да кажем, че през XXI век има двама испански автори, които смятат, че създател на фразата „*societas delinquere non potest*“ е Sinibaldo de Fieschi (1185-1254), който става папа с името Инокентий (1243-1254).

Най-вероятно тази теория е породена от един лапус на професор José Luis de la Cuesta Arzamendi, който поражда и грешката на Jacinto Pérez Arias. В една статия от 2001 година, публикувана в сборника в памет на Marino Barbero, de la Cuesta Arzamendi осочва, че автор на фразата „*societas delinquere non potest*“ бил папа Инокентий IV (1243-1254), объркан от друга фраза, която наистина принадлежи на Инокентий IV и която привидно означава същото – „*impossibile est quod universitas delinquat*“³⁵.

Няма съмнение, че става дума за обикновен лапус на професор de la Cuesta Arzamendi, тъй като когато припомня, че Инокентий IV „в никакъв случай не е искал да придаде универсална стойност“³⁶ на фразата, той

---

35 INOCENCIO IV, Apparatus super quinque libros decretalium, C. 52 (53), X, V, 39

36 DE LA CUESTA ARZAMENDI, J. L. Personas jurídicas, consecuencias accesorias y responsabilidad penal. – In: Arroyo Zapatero & Berdugo Gómez de la Torre, Homenaje al Dr. Marino Barbero, 2001, p. 967. Същото може да прочетем у Castrenze Minasola. Il trapianto giuridico dei compliance programs dal sistema statunitense al sistema penale italiano: un approccio storico comparativo al principio *societas delinquere non potest*. Universidad de Palermo, 2015, p. 28: “Concludendo questa prima analisi del principio “*societas delinquere non potest*”, può senz’altro concordarsi con quella dottrina che ritiene di attribuire la formulazione formale del brocardo alla scienza ottocentesca, ma da un punto di vista sostanziale la sua prima elaborazione va ricondotta ad Innocenzo IV, nella forma lessicale “*quia impossibile est quod universitas delinquat*”.

взема почти дословно думите от съчинението *Persona juridica y ficción*, което цитира и чийто автор Santiago Panizo Orallo използва тези думи по отношение на фразата „*impossibilis est quod universitas delinquat*“, а не на една непозната за Инокентий IV фраза – „*societas delinquere non potest*“.

Авторитетът на професор de la Cuesta Arzamendi подтиква Jacinto Pérez Arias в труда си *Sistema de atribución de responsabilidad penal a las personas jurídicas* да приеме за правилно неговото твърдение, в резултат на което счита, че автор на фразата *societas delinquere non potest* е Инокентий IV³⁷.

2. Текстовете от Средновековието

Текстовете, които представям по-долу, нямат претенции да са изчерпателни, но са една достатъчно голяма извадка от този период, позволяваща да се заключи, че фразата *societas delinquere non potest* не е от Средновековието, когато терминът *societas* изобщо не се използва.

1140 г.. Декрет на Грациан

*Delictum personae non debet in detrimentum Ecclesiae redundare*³⁸.

1190 г.. Hugucio de Pisa

*Concedo quod dolus dedit causam contractui et ideo monasterium punitur*³⁹.

1210 г. Азон

---

37 PÉREZ ARIAS, J. *Sistema de atribución de responsabilidad penal a las personas jurídicas*. 2014, p. 63).

38 GRACIANO. *Decretum*, с. 7, С 16, q. 6: „Престъплението на дадено лице не трябва да се насочва срещу Църквата“.

39 HUGUCIO DE PISA. *Summa Decreti Gratianii*, с. 5, С. 20, q. 3: „Признавам, че злонамереността е причината за договора и затова манастирът се наказва“.

*Et ideo etiam dicitur D. 4.3.15.1 municipes non posse facere dolum, subaudi facile: quid enim municipes dolo facere possunt? Quasi dicat, nihil facile propter naturalem hominis ad dissentiendum facilitatem*⁴⁰.

1216 г. Йоан Тевтоник

*Ergo ecclesia potest delinquere et etiam universitas*⁴¹.

*Ego credo, quod universitas accusari potest, quia dolum committere potest [...] et videmus quod saepe capitulum accusatur*⁴².

1240 г. Bartolomeus de Brescia

*Ego credo quod universitas (nisi sint infantes et similes personae) accusari potest quia dolum committere potest*⁴³.

1245 г. Инокентий IV (Синибалдо Фиески)

*Universitas autem non potest excommunicari, quia impossibile est quod universitas delinquat, quia universitas, sicut est capitulum, populus, gens, huiusmodi nomina sunt iuris, et non personarum, ideo non cadit in eam excommunicatio*⁴⁴.

---

40 AZON. *Summa Azonis*, col. 109 (apud Panizo Orallo, *Persona jurídica y ficción*, 1975, p. 346, с печатна грешка, която се коригира [**ferese трябва да бъде facere*]): „И така, там където в Дигеста се казва (4. 3. 15. 1) че муниципията не може да извърши злонамерено действие, трябва да се допълни “лесно”: какво лесно може да извърши общината със злонамерено действие? Сякаш иска да каже: “Нищо не може да се направи лесно поради естествената лекота, с която човекът разединява“.

41. JUAN TEUTÓNICO. *Glossa ordinaria Decreti Gratiani*, с. 11, С. VII, q. 1, v. adulterata: „Следователно Църквата може да извърши престъпление, както и корпорацията“.

42 JUAN TEUTÓNICO, op. cit., с. 58, С. XXII, q. 2, v. accusandi: „Смятам, че корпорацията може да бъде обвинена, защото може да извърши умишлено действие [...] и виждаме, че често капитулът е обвиняван“.

43 BARTOLOMÉ DE BRESCIA. *Glossa ordinaria Decreti Gratiani*, dec. 58. С. 12. q. 2: „Смятам, че корпорацията (ако не е от малки деца или други подобни лица) може да бъде обвинена, защото може да извърши злонамереност“.

44 INOCENCIO IV. *Apparatus super quinque libros decretalium*, С. 52 (53). X. V. 39: „Корпорация не може да бъде отлъчена, защото е невъзможно корпорация да извърши престъпление, защото корпорацията, както и капитул, народ, хора, това са правни имена, а не имена на лица, следователно не може да ѝ бъде наложено отлъчване“.

*In universitatem vel collegium proferri excommunicationis sententiam penitus prohibemus*⁴⁵.

*Nos dicimus quod universitas non potest accusari, nec puniri, sed delinquentes tantum. Civiliter autem conveniri et pecuniariter puniri possunt*⁴⁶.

*Capitulum quod est nomen intellectuale et res incorporalis nihil facere potest nisi per membra sua*⁴⁷.

1250 г. Enrique de Segusio

*Quod universitas in qua non sunt infantes et similes personae bene potest accusari, quia dolum committere potest*⁴⁸.

1260 г. Годофред

*Universitas potest delinquere per eos per quos regitur*⁴⁹.

1275 г. Guillaume Durand

*Universitas non habet animam unde nec delinquit nec punitur*⁵⁰.

1302 г. Guido de Baysio (архидякон)

*Universitas delinquere potest sicut et Ecclesia*⁵¹.

---

45 INOCENCIO IV. *Liber sextus decretalium*, С. 5. V. II: „Забраняваме налагането на наказание отлъчване на корпорацията или колегиума“.

46 INOCENCIO IV, *Apparatus*, С. 30. X. V. 3: „Казваме, че корпорацията не може да бъде нито обвинена, нито наказана, а само нарушителите. В гражданскоправен план обаче тя може да бъде обвинена и наказана парично“.

47 INOCENCIO IV. *Apparatus*, с. 64. X. V. 39: „Капитулът, който е интелектуално име и безтелесно нещо, не може да направи нищо друго освен чрез своите членове“.

48 ENRIQUE DE SEGUSIO. *Summa aurea*, „De dolo“, н. 7: „Корпорацията, в която няма деца или подобни лица, може да бъде обвинена, тъй като може да действа с умисъл/измама“.

49 ODOFREDO, *Lecturae in Digestum Vetus*, 1. 9 §1, D. 4.2: „Корпорацията може да извършва престъпления чрез тези, които я управляват“.

50 DURAND. *Speculum iuris*, IV, 4, „De sententia excommunicationis“: „Корпорацията няма душа и следователно не може да извършва престъпления или да бъде наказвана“.

51 GUIDO DE BAYSIO. *Apparatus ad Decretum*, , Cl. 12, 2, 56: „Корпорацията може да извърши престъпление, както и Църквата“.

1302 г. Oldrado de Aponte

*Sed prout dixit dominus Papa Johanness XII semel in consistorio, universitas, sive collegium non habet veram personam, nec animam quia nomina sunt iuris: et quantum ad rei veritatem, cum animam non habeant delinquere non possunt, neque possunt puniri, cum non sint capaces poenae. Sed licet non habeant veram personam, tamen habent personam fictam fictione iuris. Et ideo dicit lex, quod municipium, curia et societas vicem personae sustinet et sic eadem fictione animam habent, et delinquere possunt, et puniri, ea tamen poena, quae possit cadere in eis*⁵²

1310 (ca) г. Juan de Andrés

*Delinquente universitate*⁵³.

*Constat quod universitas delinquere potest*⁵⁴.

1325 г. Guillermo de Monte Lauduno

*Potest ergo universitas delinquere, licet non de facili, cum de facili non consentiat*⁵⁵.

1340 (ca) г. Alberico de Rosciate

---

52 OLDRADO DE APONTE. *Consilia et quaestiones aureae*, cons. 65, n. 7-24: „Както веднъж каза папа Йоан XII в консисторията, нито корпорацията, нито колегиумът имат истинска личност или душа, защото са имена съгласно правото: а що се отнася до истината, тъй като нямат душа, те не могат да извършат престъпление, нито могат да бъдат наказани, защото не са способни за наказание. Но е уместно, въпреки че нямат реална правосубектност, те все пак да имат фиктивна правосубектност по силата на правна фикция. И затова законът казва, че общината, курията и общността имат един вид личност и по силата на тази фикция те имат душа, могат да извършват престъпления и да бъдат наказвани, а наказанието може да се стовари върху тях“.

53 JUAN DE ANDRÉS. *Commentarius in decretales epistolas Gregorii IX*, с. 16.5.11, n. 2: „Престъпната корпорация“.

54 JUAN DE ANDRÉS. *Commentarius in decretales epistolas Gregorii IX*. с. 16.5. 1. n. 3: „Оказва се, че корпорацията може да извърши престъпление“.

55 GUILLERMO DE MONTE LAUDUNO. *Additiones ad tres extravagantes Johannis XXII cum commento domini Guilhelmi de Monte Lauduno*, „De poenis“, 12, s. v. „Quae deliquerit“: „Следователно корпорацията може да извърши престъпление, макар и да не е лесно, защото не е лесно корпорацията да даде съгласието си“.

*Universitas delinquens non tenetur plus quam si unus fecisset*⁵⁶.

1345 (ca) г. Bartolomé de Urbino

Non societas alicuius rei, sed societas criminosa in culpa est.

*Societas nunquam est habendam in peccato [...] sed societas mala ducit in periculum*⁵⁷.

1350 (ca) г. Bartolo de Sassoferrato

*Si quaeras an universitas possit delinquere, respondeo proprie non potest delinquere, quia proprie non est persona, ut dictum est. Tamen hoc est fictum pro vero, sicut ponimus nos iuristae aliud est universitas quam personae quae faciunt universitatem secundum fictionem*⁵⁸.

1440 (ca) г. Nicolò de Tudeschi (Abbas Panormitano)

*Quare puto, quod ubi delictum administratoris non praeiudicaret pupillo in bonis suis, eadem ratione et fortiori non praeiudicabit delictum praelati et capituli ecclesiae. [...] Tunc poterit et debet puniri ipsa universitas et non ecclesia*⁵⁹.

IV. ЗАЩО ФРАЗАТА НЕ Е ОТ СЪВРЕМЕННАТА ЕПОХА?

---

56 ALBERICO DE ROSCIATE. *Dictionarium iuris tam civilis quam canonici*, I. 22. D. 46.1: „Корпорацията, извършила престъплението, не се счита за по-различна от индивида, извършил престъпление сам“.

57 И двата текста са на BARTOLOMÉ DE URBINO. *Milleloquium summam totius doctrinae*, s. v. „societas“. (col. 2155-2156): „Във вина е не сдружението за дадено нещо, а престъпното сдружение. [...]. Никога не може да се приеме, че сдружението извършва нещо лошо, а че лошото сдружение води към гибел“.

58 BARTOLO DE SASSOFERRATO. *Commentarium ad Digestum Novum*, 48. 19 (“De poenis”), 16. § 10. 4: „Ако питате дали една корпорация може да извършва престъпления, отговарям, че тя не може да извършва престъпления, защото не е човек, както се казва. Въпреки че е фиктивна, а не реална, както се изразяваме ние, юристите, корпорацията е нещо повече от лицата, които я съставляват според фикцията“.

59 ABBAS PANORMITANO. *Lectura in Decretales*, 14, n° 13: „Ето защо смятам, че ако престъплението на управителя не уврежда имуществото на неговите подопечни, по същата причина и дори с още по-голямо основание престъплението на прелата или капитула не уврежда църквата. [...]. Тогава корпорацията може и трябва да бъде наказана, а не църквата“.

Авторите от Модерната епоха продължават средновековната традиция и приемат единодушно наказателната отговорност на юридическите лица. По думите на Prospero Farinacio, най-известният дореволюционен пеналист, „*hodie universitates propter earum delicta saepe numero puniri absque controversia videmus*”⁶⁰.

Едва през втората половина на XVIII век са формулирани първите доктрини срещу наказателната отговорност на юридическите лица: през 1765 г. в Обединеното кралство Блекстоун, повлиян от номинализма на Джон Лок, и през 1779 г. Хомел в Германия, повлиян от субективизма на Имануел Кант⁶¹.

В първи том на своя труд *Commentaries on the Laws of England*, публикуван през 1765, в глава XVIII, озаглавена „*Of corporations*” (*De las corporaciones*) Уилиам Блекстоун (1723-1780) включва кратка референция за наказателното право на дружествата, от която ще изтъкна следния параграф⁶²:

„A corporation cannot commit treason, or felony, or other crime, in it's corporate capacity: though it's members may, in their distinct individual capacities. Neither is it capable of suffering a traitor's, or felon's punishment, for it is not liable to corporal penalties, nor to attainder, forfeiture, or corruption of blood“.

От своя страна Карл Фердинанд Хомел (1722-1781), в том V на своята *Rhapsodia quaestionum in foro quotidie obvenientium, neque tamen legibus*

---

60 PROSPERO FARINACIO. *Praxis et theorica criminalis*, 1589, II., XIV. 2: „Смятаме, че днес няма спор, че корпорациите често са осъждани за собствените си престъпления“.

61 Относно предполагаемия прецедент на Edward Coke, вж. MARTÍNEZ PATÓN, V. 2019, p. 157 s.

62 BLACKSTONE. *Commentaries on the Laws of England*, 1766, t. I, p. 464-465: „Корпорацията не може да извърши предателство, тежко престъпление или друго престъпление в качеството си на корпорация, въпреки че нейните членове биха могли да го направят в качеството си на еднолични и индивидуални субекти. Също така тя не може да понесе наказание за измяна или престъпление, тъй като не може да понесе телесно наказание, нито гражданска смърт, загуба или разваляне на кръвта“.

decisarum, публикувана през 1789 г., развива тезата за корпоративната наказателна неотговорност, от която ще направя следните извадки:

„*Universitas puniri non potest*⁶³.

*Quaestio valde dubia: an universitas vel familia delinquere possit? Si iura gentium spectes, affirmantur; iure civili autem [...] negatur*⁶⁴.

*In delictis, ob unius civis peccatum non potest puniri universitas, nec ob universitatis delictum civis*⁶⁵.

*Etiamsi enim haec persona mystica in civilibus causis aliquid velle aut nolle fingatur, tamen quia in criminali iudicio omnis fictio abesse debet, videtur in universitate delinquente vix poena locum habere*⁶⁶.

*Qui aliter sentit, is confundit fictam illam universitatis personam cum personis universitatem constituentibus*⁶⁷“.

1. Текстовете от Модерната епоха

За да дам един по-широк поглед върху този период, ще възпроизведа по-долу някои от най-важните текстове от Модерната епоха, за да констатираме, че в текстовете на Блекстоун и Хомел не се появява фразата *societas delinquere non potest* и не се говори за наказателната отговорност на юридическите лица с термините на *societas*.

1555 г. Antonio Gómez

---

63 HOMMEL. *Rhapsodia quaestionum in foro quotidie obvenientium*, 1769, observatio DCI, tomo V, р. 1: „Корпорацията не може да бъде наказвана“.

64 HOMMEL, loc. cit., р. 1: „Въпросът е много съмнителен: може ли корпорация или семейство да извърши престъпление? Съгласно правото на народите да, но съгласно гражданското право [...] не“.

65 HOMMEL, loc. cit., р. 2: „При престъпленията, заради греха на един гражданин не може да се наказва корпорацията, както и не може да се наказва гражданина за греха на корпорацията“.

66 HOMMEL. loc. cit., р. 3: „Но ако в гражданските дела този мистичен човек симулира представляване на нещо, независимо дали то е желано или не, то в наказателния процес всякаква фикция трябва да отсъства, защото изглежда, че в една престъпна корпорация едва ли има място за наказание“.

67 HOMMEL. loc. cit., р. 11: „Тези, които смятат обратното, смесват фиктивното лице на корпорацията с лицата, които са се съгласили с договора за съдружие“.

Item quaero, an civitas vel universitas possit delinquere et puniri. Et videtur quod non. Sed in hoc articulo dico, quod civitas vel universitas non potest delinquere vere et proprie, quia delictum requirit veram et propriam personam; sed bene potest delinquere saltem improprie et fecte per rectores et gubernatores eius, et poterit ex tali delicto puniri⁶⁸.

1568 г. Giulio Claro

Quod universitas, collegium sive capitulum possit consentiendo et etiam commitendo delinquere et consequenter puniri⁶⁹.

Non sufficit quod totus populus vel omnes de collegio aliquid faciant, sed necesse est quod praecesserit ad id consilia publica convocatio [...]. Sed si omnes de collegio vel universitate non praevia consilii deliberatione committerunt aliquod delictum, tunc non punitur ipsa universitas sed illi qui delinquerunt tamquam singuli⁷⁰.

1581 г. Ottaviano Cacherano de Osasco

Pro delicto alicuius ipsa universitas teneatur⁷¹.

1589г. Próspero Farinacio

---

68 И двата текста са на GÓMEZ. *Variarum resolutionum iuris civilis*, 1555, liber III (De delictis), 1, 52: „Затова се чудя дали градът или корпорацията могат да се провинят и да бъдат наказани. И изглежда, че не могат. Но в тази статия казвам, че градът и корпорацията не могат наистина и сами по себе си да извършат престъпление, защото престъплението изисква истинско и конкретно лице, но те може и да извършат престъпление не сами по себе си и по фиктивен начин чрез своите ръководители и управници, които може да бъдат наказани“.

69 CLARO. *Practica criminalis*, 1568, q. XVI, 8: „Защото корпорацията или колегията, когато даде съгласието си, и дори когато го изпълнява, може да извърши престъпление и затова да бъде наказана“.

70 CLARO. loc. cit.: „Не е достатъчно целият народ или всички членове на колегията да направят нещо; трябва да е било взето решение публично на съвета [...] защото ако всички членове са извършили някакво престъпление без предварително обсъждане в съвета, тогава не се наказва корпорацията, а само онези индивиди, които са извършили престъплението“.

71 CACHERANO DE OSASCO. *Decisiones Sacri Senatus Pedemontani*, 1610, dec. 98, num. 11, p. 99: „Държи се отговорна корпорацията за престъплението на някой член“.

*Universitates vere et proprie non dicitur nec potest delinquere: est enim universitas nomen iuris, quae non habet animum nec intellectum, sed unus corpus, et quaedam persona repraesentata per rectores et gubernatores. [...] Carens autem animo et intellectu, nec delinquere dicitur nec puniri potest. [...] Et cum in delictis requiratur dolus, voluntas et consensus delinquentis, ideo in universitate non potest cadere delictum*⁷².

*Unviersitas ficte et improprie delinquere dicatur*⁷³.

1601 г. Nicolò Losa

*Aut loquimur de delicto, quod committitur in faciendo, et hoc casu, quaedam sunt, quae tantum fieri possunt per ipsam universitatem, ut facere statuta, dare iurisdictionem, imponere collectas, et huiusmodi alia, et isto casu potest universitas delinquere*⁷⁴.

*Tunc enim demum dicitur universitas delinquere, quando homines ipsius universitatis delinquunt, ut universi, et tanquam corpus, praecedente concilio, et deliberatione*⁷⁵.

*Dubitans igitur Doctores nostri an et qualiter universitas delinquens possit puniri*⁷⁶.

---

72 FARINACIO. *Praxis et theorica criminalis*, 1589, pars prima, tit. III (“De delictis et poenis”), arg.

XXIV, num. 108: „Не може да се каже, че корпорациите са сами по себе си и истински, нито че може да извършват престъпления, защото корпорацията е правен термин, тя няма душа и интелект, но има тяло и личност, представлявана от нейните ръководители и управници [...]. При положение, че няма душа и интелект, не може да се каже, че може да извършва престъпления и че може да бъде наказвана [...]. И тъй като при престъпленията се изисква умисъл, воля и решение от извършителя, то престъплението не може да бъде вменено на корпорацията“.

73 FARINACIO. *Praxis et theorica criminalis*, 1589, amplia II: “Казва се, че корпорацията ивършва престъпления по фиктивен начин, а не самата тя”.

74 LOSA. *Tractatus de iure universitatum*, 1601, p. 249: „Имам предвид престъплението, което се извършва чрез действие, и в този случай това са само някои неща, които самата корпорация може да извърши, като например изработване на устав, предоставяне на юрисдикция, налагане на такси и други подобни неща; и в този случай корпорацията може да извърши престъпление“.

75 LOSA, op. cit., p. 253: „Казва се, че корпорацията извършва престъпление, когато хората от самата корпорация извършат престъпление всички заедно, като единно тяло, след съвет и обсъждане“.

76 LOSA, op. cit., p. 256: „И така нашите учени се съмняват дали и как може да се накаже провинилата се корпорация“.

*Verum non solum universitas delinquens puniri potest suprascriptis poenis temporalibus, sed etiam poenis spiritualibus, puta excommunicatione, et interdicto*⁷⁷.

1602 г. Alfonso Villagut

*Nam Bartolus, in praecitato loco appertissime dixit, quod peccatum omissionis poterit committere universitas*⁷⁸.

*Quomodo vero procedere debeat iudex volens procedere contra universitatem accusatam de aliquo crimine*⁷⁹.

*Proprie ergo universitas non poterit delinquere, quia non habet verum corpus*⁸⁰.

1613 г. Arismino Teppato

*An universitas possit delinquere, et qualiter puniatur*⁸¹.

1657 г. Eloi Façon, de La Bassée

*Imo capitula, collegia vel communitates simoniae labe infici possunt si omnes de communitate in simoniae crimen consentiant. Ratio est clara talis communitas delinquere potest unde et censurae capax est ergo etiam in simonia peccare potest; quia et potest vendere et emere et potest habere materiam spiritualem, circa quam hos contractus prae exerceat*⁸².

---

77 LOSA, op. cit., p. 261: „В действителност извършилата престъпление корпорация може да бъде наказана не само като ѝ се наложат гореспоменатите наказания, но и с духовни наказания като отлъчване от църквата или интердикт“.

78 VILLAGUT. *De extensione legum tam in genere quam in specie*, 1602, p. 77: „Но Бартоло на цитираното място казва открито, че грехът на бездействието може да бъде извършен от корпорацията“.

79 VILLAGUT, op. cit., p. 229: „Как трябва да процедира съдия, който иска да заведе дело срещу корпорация, обвинена в престъпление“.

80 VILLAGUT, op. cit., p. 232: „По принцип корпорацията не може да извърши престъпление, тъй като няма истинско тяло“.

81 TEPATTO. *Compendium decisionum et variarum sententiarum iuris canonici, civilis et criminalis*, 1613, pars secunda, p. 74: „Дали корпорацията може да извършва престъпления и как да бъде наказвана“.

82 FAÇON DE LA BASSÉE. *Flores totius theologiae practicae*, 1657, p. 792: „Капитулите, колегиите и общностите могат да участват в симония, ако всички членове на общността са

1680 г. Christian Anton Kretschmer

*Adeo, ut si unus non adfuerit, universitas nondum dici posset deliquisse. Omnes autem intelligimus, qui possunt delinquere et revera sunt in universitate*⁸³.

1686 г. Ulrik Huber

*An universitas contrahere et delinquere possit. Quod attinet ad delicta, cum in illis requiratur dolus proprius, qui non cadit in universitatem [...], eam ita non posse delinquere*⁸⁴.

1720г. Johann Augustin Grischow

*De universitate delinquente*⁸⁵.

1734 г. Christian Philipp Stoll

*De universitate delinquente, eiusque poenis*⁸⁶.

*Delinquere aliquando improprie universitates dicantur, id est, non proprie*⁸⁷.

1751г. Wilhelm Friedrich Jacobi

съгласни с престъплението симония. Причината е ясна - подобна общност може да извършва престъпления, така че е способна и на цензура и може да извърши греха на симонията; тъй като може да продава и купува и да разполага с духовна материя, за която подписва незаконосъобразни договори“.

83 KRETSCHMER. *De delictis et poenis universitatum*, 1680, р. 24: „До такава степен, че ако един го няма, не може да се каже, че корпорацията извършва престъпление. Всички знаем кои може да извършват престъпления и кои са реално в корпорацията“.

84 HUBER. *Praelectiones iuris civilis*, 1686, pars II, р. 142: “Дали корпорацията може да сключва договори и да извършва престъпления. Що се отнася до престъпленията, тъй като за тях се изисква собствен умисъл, какъвто не може да има в корпорацията [...], тя не може да извършва престъпления“.

85 GRISCHOW. *De Universitate Delinquente*, 1720: „За корпорацията извършител на престъпление“. Това е самото заглавие на труда, няма други указания за препратката.

86 STOLL. *Dissertatio de universitate delinquente eiusque poenis*, 1724: „Sobre la corporación delincuente y sus penas“. Това е самото заглавие на творбата.

87 STOLL, *op. cit.*, р. 30: „Казва се, че понякога корпорациите извършват престъпления не сами по себе си, т.е. не като такива“.

*Cum vero non nisi voluntate peccetur, et universitas sit nomen iuris [...], nascitur quaestio, an quidem delinquat universitas? Et proprie et subtili ratione delinquere non potest*⁸⁸.

*Quaedam esse quae fieri possunt per universitatem, ut statuta condere, vectigalia imponere, et similia: hoc casu potest universitas delinquere*⁸⁹.

V. РАННОТО СЪВРЕМИЕ И ПОЯВАТА НА ТЕРМИНА SOCIETAS

В началото на Френската революция, т.е. в момента, който по традиция се смята за начало на Съвременната епоха, германският професор Johann Baptist Aloys Samhaber (1754-1814) използва за първи път термина *societas* като говори за наказателната отговорност на юридическите лица в *Compendium iuris criminalis Romano Germanico forensis*. Той казва:

*„Societas, seu universitas personarum, delinquere nequit, etsi omnia membra in eo consentiant quod fit, et id delictum est; [...] deficiente intellectu et voluntate universitatis, dolus et culpa concipi nequeat. Ast non tantum singuli ex universitate, sed etiam omnes, dolum et culpam committere possunt; hoc factum est autem non pro facto universitatis, sed pro singulorum ex universitate cuius coautores sunt omnes qui universitatem constituunt habendum est. Singuli et omnes sunt puniendi et resarcitio damni est non ex bonis universitatis sed singulorum facienda*⁹⁰“.

---

88 JACOBI, *De iure puniendi universitates*, 1750, p. 5: „Тъй като не се греша без воля, а корпорацията е правно име [...], възниква въпросът може ли една корпорация да извърши престъпление? И сама по себе си, и в съответствие с остра причина, тя не може да извърши престъпление“.

89 JACOBI, *op. cit.*, p. 5: „Няколко са нещата, които може да върши една корпорация – да създава подзаконови актове, да налага данъци и т.н.: в този случай корпорацията може да извърши престъпление“.

90 SAMHABER. *Compendium iuris criminalis Romano Germanico forensis*, 1789, p. 65: “*De his qui delicta committere possunt aut non*”. „Една общност или една корпорация от лица не може да извърши престъпление. Но ако всички нейни членове се съгласят да бъде извършено определено нещо и то е престъпление [...], тъй като липсват интелектът и волята у корпорацията,

Текстът е изключително интересен, тъй като понеже употребата на термина *societas* е нещо ново, то Samhaber е принуден да поясни, че *societas* е *universitas personarum*, като използва традиционния термин *universitas*. Ако отминем това вметнато уточнение, виждаме, че Samhaber използва през 1789 г. една фраза с идентично значение на *societas delinquere non potest*, макар че използва глагола *nequeo*, синоним на *non posse*, и го формулира както следва: *societas delinquere nequit*.

От този момент започва един бавен преход към използването на съществителното *societas*, макар че, както е видно от следващите текстове, през XIX век употребата му се редува с *universitas*. Така например докато през 1828 г. Гентският университет предлага на своите студенти като тема за дипломна работа "*societas qua talis non potest delinquere*"⁹¹, Мюнхенският университет предлага през 1954 г. "*universitas delinquere non potest*"⁹².

В този период, който ограничавам до 1874 г., няма нито един пример за фразата *societas delinquere non potest*. Трябва да кажем, че в бъдеще, когато обемът на сканираните текстове в инструментите за масово търсене стане по-голям, е възможно да се появи някой неизвестен за сега пример. Смятам обаче, че евентуалното му появяване не би опровергало моята

не може да се говори за злонамереност и вина. Но не само всеки от членовете на корпорацията, но и всички те могат да допуснат умисъл и вина; тогава деянието се възприема като деяние на корпорацията, но трябва да се разглежда като деяние, извършено от всеки от членовете на корпорацията, дори ако всички членове на корпорацията са били съизвършители. Всеки един от тях трябва да бъде наказан, а обезщетението за вредите трябва да бъде изплатено не от активите на корпорацията, а от активите на всяко отделно лице".

91 Списъкът е публикуван в края на докторската дисертация на LEONARD F. J. ROSSEEUW, озаглавена *Dissertatio de maritali potestate, 1828*: "La sociedad como tal no puede delinquir.

92 Публикувано като приложение към докторската дисертация на JOSEPH GROH, защитена в самия университет на 1-4-1854 и озаглавена *Über die Kaution wegen zukünftigen Schadens*: „Корпорацията не може да извърши престъпление“. През 1860 Берлинският университет предлага дисертацията, озаглавена "*Universitas personarum delinquere non potest*". Списъкът е публикуван като приложение към докторската дисертация на GUSTAVUS JORDAN, titulada *De praedibus litis et vindictiarum et stipulatione pro praede litis et vindictiarum*, защитена на 24 август 1860; това е дисертация №1 от предложените: "Една корпорация от лица не може да извърши престъпление".

теза, че автор на фразата е Franz von List. Макар това твърдение да е привидно противоречиво, причината да мисля така е много проста - фактът, че даден автор е написал фразата в текст с ограничено разпространение, просто го прави първия, който е използвал определени лексикални единици заедно (лексикалните единици, които съставляват фразата *societas delinquere non potest*), а не автор на тази фраза, използвана като аксиома, тъй като не би могло да се установи връзка между този хипотетично отделен случай, засега неизвестен, с действителното разпространение на фразата, което започва през 1900 г. с публикуването на десетото издание на учебника на Franz Von Liszt.

1. Текстовете от съвременното (1789-1874)

По-долу възпроизвеждам определен брой текстове, които смятам, че са достатъчни, за да констатираме как в този период термините *societas* и *universitas* се използват взаимозаменяемо.

1793 г. Julius Friedrich Malblanc

*Nempe universitas qua talis, seu tamquam persona moralis considerata, sub qua non tantum viventes sed et posterius comprehenduntur, delicti et poenae nullo modo capax est*⁹³

*Universitas neque delicti neque poenae capax est*⁹⁴.

1825 г. Carl Friedrich Sintenis

*De delictis et poenis universitatum*⁹⁵.

---

93 MALBLANC. "Observationes quaedam ad delicta universitatum spectantes". – In: *Opuscula ad ius criminale spectantia*, 1793, p. 1: „Корпорацията като такава, разглеждана като морална личност, която включва не само живите, но и неродените, по никакъв начин не е способна да извърши престъпление или да бъде наказана“.

94 MALBLANC, loc. cit., p. 3: „Корпорацията не е способна нито на престъпление, нито на наказание“

95 SINTENIS. *De delictis et poenis universitatum*, 1825: „За престъпленията и наказанията на корпорациите“. Това е заглавието на творбата.

*Hinc sequi universitatem in Germania delinquere non posse*⁹⁶.

*Demonstratur universitatem delinquere et puniri posse*⁹⁷.

*Universitas delinquere potest*⁹⁸.

1821 г. Mihály Szibeniszt

*Omnis societas formaliter licet sit relatio personarum physicarum ad se invicem, in iure tamen generatim habetur pro ente, externe agente, adeoque pro ente, quod sicut delinquere, ita puniri potest*⁹⁹.

1837 г. Lambertus Johannes Vos

*Utrum universitatis delicta admittere atque puniri potest nec ne*¹⁰⁰?

*Inquiram nempe, utrum universitas delicta admittere atque puniri possit nec ne*¹⁰¹.

*Num universitas delicta admittere atque puniri possit*¹⁰².

1839 г. Philipp von Gutermann

*Sed ubi universitas deliquerit, ipsa, ut sola noxia, sic etiam sola condemnatur et punitur possit*¹⁰³.

---

96 SINTENIS, op. cit., p. 26: „От това следва, че корпорацията в Германия не може да извърши престъпление”.

97 SINTENIS, op. cit., p. 28: „Това показва, че корпорацията може да извърши престъпление и да бъде наказана“.

98 SINTENIS, op. cit., p. 28: „Корпорацията може да извърши престъпление”.

99 SZIBENLISZT. *Institutiones iuris naturalis*, 1821, tomo II, pars 2, capitulo IX, p. 103: „Формално всяко сдружение е взаимна връзка между физически лица и в правото се разглежда като субект, който действа външно, и до такава степен се разглежда като субект, че след като извърши престъпление, може да бъде и наказан“.

100 VOS. *Utrum universitatis delicta admittere atque puniri potest nec ne?*, 1837: „Допустими ли са престъпления, извършени от корпорация, и може ли тя да бъде наказвана?“. Това е заглавието на творбата.

101 VOS, op. cit., p. 1: „Питам се дали корпорацията допуска престъпления и може ли да бъде наказвана за тях“.

102 VOS, op. cit., 1837, p. 8: „Тъй като корпорацията може да допусне престъпления и да бъде наказана“.

103 GUTERMANN. *Doctrina iuris criminalis communis de universitatibus*, 1839, p. 13: „Ако корпорацията сама е извършила престъпление, сама ще бъде осъдена и наказана“.

*Iam quaerendum est, qua ratione voluntas universitatis manifestetur, quandoque igitur delictum universitati, ut ab ipsa commissum, imputari possit*¹⁰⁴.

*Si universitas deliquerit, non hanc ipsam, sed singulos delicti auctores puniendos esse iubet*¹⁰⁵.

1840 г. Georg Lauenstein

*Commentatio de universitate non delinquente*¹⁰⁶.

*Universitas delinquere et exinde puniri non potest*¹⁰⁷.

*Universitatem delinquere non posse demonstratur e fontibus Romani iuris*¹⁰⁸.

1842 г. Francis Patrick Kenrick

*Communitas delinquens excommunicari nequit nisi a Pontifice, quamvis valeat excommunicatio, si proferatur*¹⁰⁹.

1842 г. Cherubino da Palma

*Falsa item esset hominum redemptio, quia homo sine libertate nec delinquit, nec delinquere potest. Tandem tota everteretur civilis societas. Ad quid enim leges? Ad quid enim poenae? Ad quid obiurationes? Ad quid praemium?*¹¹⁰

---

104 GUTERMANN, op. cit., p. 15: „Трябва да се запитаме как се проявява волята на корпорацията и как може да бъде обвинена за престъплението, което е извършила“.

105 GUTERMANN, op. cit., p. 23: „Ако корпорацията извърши престъпление е целесъобразно да бъде наказана не само корпорацията, но и индивидуалните извършители на престъплението“.

106 LAUENSTEIN. Commentatio de universitate non delinquente, 1840: Това е заглавието на творбата.

107 LAUENSTEIN, op. cit., p. 20: „Корпорацията не може да извърши престъпление и затова не може да бъде наказана“.

108 LAUENSTEIN, op. cit., 1840, p. 37: „Доказано е, че корпорацията не може да извърши престъпление въз основа на източниците на римското право“.

109 KENRICK. Theologia moralis, 1842, p. 361: „Престъпната общност може да бъде отлъчена само от Папата, но отлъчването е валидно, ако е продиктувано от него“.

110 CHERUBINO DA PALMA. Theologicae institutiones cum recta naturali ratione, 1842, том 3, стр. 83: „Изкуплението на хората би било фалшиво, защото човек без свобода нито извършва, нито може да извърши престъпление: цялото гражданско общество би било подкопано. За какво са тогава законите? За какво са наказанията? За какво са клетвите? За какво са наградите?“.

VI. ИЗОБРЕТЕНИЕТО НА VON LISZT (1881)

През 1875 г. холандският пеналист Oncko Quirijn van Swinderen публикува в *Revista de Justicia Holandesa* статия за проекта за наказателен кодекс на Холандия, в която четем следното:

“Want hierin ligt de erkenning van den regel: *societas delinquere potest* en van het beginsel: zonder schuld geene straf”¹¹¹.

Тази статия, в която за първи път се появява утвърдителната фраза *societas delinquere potest*, става широко известна след като е преведена на немски¹¹² и френски¹¹³.

Много възможно е Franz Von Liszt да е бил запознат с текста на Van Swinderen, когато през 1881 г. публикува първото издание на своя *Handbuch* и за първи път се появява същата фраза, но с отрицателно наречие¹¹⁴:

„Da die Zurechnungsfähigkeit eine Art der Handlungsfähigkeit ist, so kann nur Mensch Subjekt eines Deliktes sein. Und zwar nach positivem Rechte nur das Einzelindividuum, nicht aber die Kollektivpersönlichkeit. *Societas delinquere non potest*. Immer können nur die einzelnen handelnden Vertreter, nicht aber der vertretene Gesamtkörper zur Verantwortung gezogen werden“.

---

111 VAN SWINDEREN. Beschouwingen over de Ontwerpen van een Weboek van Strafrecht. Tijdschrift voor het Nederlandsch regt (8), 1875, p. 241: „Ето признанието на правилото *societas delinquere potest* и на принципа, че няма наказание без вина“.

112 VAN SWINDEREN. Die Entwürfe eines Strafgesetzbuchs für das Königreich der Niederlande. Archiv für gemeines deutsches und für preussisches Strafrecht, 1877, p. 127: “Biemit wird ja die Regel anerkannt: *societas delinquere potest* und das Prinzip: Ohne Schuld keine Strafe”.

113 VAN SWINDEREN. Observations sur le Nouveau projet de code pénal pour le royaume des Pays-Bas. – In: *Revue de droit International et législation comparée* (9), 1877, p. 272: “C’est à la fois la sanction de la maxime *societas delinquere potest* et du principe sans faute point de peine”.

114 VON LISZT, F. Das Deutsche Reichsstrafrecht, 1881, p. 100: „Тъй като вменяемостта е вид дееспособност, само човекът може да бъде субект на престъплението, а според позитивното право само индивидът, а не колективната личност, може да бъде субект на престъплението. *Societas delinquere non potest*. Във всички случаи отговорността може да бъде вменена само лично на действащия представител, но не и на юридическото лице, което той или тя представлява“.

Като вмъква латинска фраза в текст, написан на немски език, Von Liszt следва модела на Anselm von Feuerbach, чийто учебник повтаря системата, при която след като развие определен принцип на немски език, той го формулира на латински. Такъв е случаят с фразата *nulla poena sine lege*, която той измисля, за да обясни принципа на законността по следния начин:

“Hieraus fließen folgende, keiner Ausnahme unterworfenen, untergeordneten Grundsätze: *Jede Zufügung einer Strafe setzt ein Strafgesetz voraus. (Nulla poena sine lege)*. Denn lediglich die Androhung des Uebels durch das Gesetz begründet den Begriff und die rechtliche Möglichkeit einer Strafe. *Die Zufügung einer Strafe ist bedingt durch die Existenz der bedrohten Handlung. (Nulla poena sine crimine)*. Denn durch das Gesetz ist die gedrohte Strafe an das Factum als eine rechtlich nothwendige Voraussetzung geknüpft. *Das gesetzlich bedrohte Factum (die gesetzliche Voraussetzung) ist bedingt durch die gesetzliche Strafe. (Nullum crimen sine poena legali)*. Denn durch das Gesetz wird an die bestimmte Rechtsverletzung das Uebel als eine nothwendige rechtliche Folge geknüpft”¹¹⁵.

През 1881 г. Von Liszt използва същата система, която е използвал Фойербах през 1801 г. Той обяснява на немски език каква е преобладаващата доктрина за наказателната отговорност на юридическите лица и след това я обобщава с една латинска фраза: *societas delinquere non potest*.

Така измислената фраза не била приета веднага и всъщност може да се твърди, че през XIX в. тя не придобива статут на правна максима.

---

115 FEUERBACH. *Lehrbuch des gemeinen, in Deutschland geltenden peinlichen Rechts*, 1801, раздел III, параграф 24, р. 20: „От това произтичат следните принципи, които не допускат никакви изключения: Всяко налагане на наказание изисква наличието на наказателен закон: *nulla poena sine lege*. Защото само осъждането на злото със закон обосновава понятието и правната възможност за наказание. Налагането на наказание зависи от наличието на действие, което трябва да бъде наказано: *nulla poena sine crimine*. Защото законът свързва наказанието с деянието като правно необходима предпоставка. Законово осъденото деяние (правната предпоставка) е обусловено от законовото наказание: *nullum crimen sine poena legali*. Защото злото, като необходимата правна последица, е свързано от закона с конкретна правна вреда“.

Напротив срещат се примери у други автори на синонимни на тази фраза изрази, но различни от нея. Тук ще отбележа следните:

- *Universitas delinquere non videtur* (Dahn, 1879)¹¹⁶.
- *Universitas delinquere non potest* (Van Lenep, 1887)¹¹⁷.
- *Collegium delinquere non potest* (Chiaves, 1889)¹¹⁸.

От друга страна, освен последователните издания на учебника на Von Liszt, през XIX в. е открит само още един автор, който цитира фразата - хърватинът Никола Огорелица в статията "Обвинение и наказателна защита", публикувана през 1897 г. в Месечния преглед на Загребското дружество на юристите.

Доктрината днес е единодушна, че обвиняем може да бъде само човек; той единствено може да бъде изправен пред съда. Това е основната разлика между гражданския и наказателния процес, тъй като едно дружество/общност не може да бъде преследвано: *societas delinquere non potest!*¹¹⁹

По-горе посочих, че ако евентуално в бъдеще бъде открита по-ранна поява на фразата, това не би опровергало тезата ми за авторството на Von Liszt. В тази връзка е уместно да отбележа че Огорелица го цитира в бележка под линия заедно с Julius Glaser¹²⁰ (1883) и Karl Janka¹²¹ (1890), никой от които не цитира фразата. Гласер обаче цитира на свой ред Von Liszt, а също и Felix Dahn.

---

116 DAHN. *Die Vernunft im Recht*, 1879, p. 167.

117 VAN LENEP. *Wetboek van Strafrecht*, art. 51, 1887, p. 16

118 Chiaves, изказване в Камарата на депутатите на Италия на 4 -5-1889. *Atti parlamentari*, Парламент XVI, 3^a Sessione, Discussioni, p. 1242.

119 OGORELICA. N. *Stranke i zastupnici stranaka u kaznenom*, Mjesečnik pravničkoga društva u Zagrebu (23), 1897, p. 466: "U doktrini je danas jednodušno mnijenje, da pasivna stranka (okrivljeni) može biti samo fizični čovjek, dakle onaj, koji je sposoban, da lično odgovara pred sudom. U tom upravo leži najveća razlika medju gradjanskom i kaznenom parnicom, jer societas delinquere non potest!". Traducción de Filip Domazet, abogado del Colegio de Abogados de Ni š (Serbia)

120 GLASSER. *Handbuch des Strafprozesses*, 1883, I. c. II. Bd. str. 198

121 JANKA. *Das Österreichische Strafrecht*, 1890, p. 51

Красноречив е и фактът, че Otto von Gierke не цитира фразата нито веднъж в третия том на своя *Das deutsche Genossenschaftsrecht* - един изключително ерудиран труд, публикуван именно през същата 1881 г. Няма съмнение, че ако фразата беше съществувала преди 1881 г., Gierke би я знаел и би я цитирал. Не по-малко многозначителен е фактът, че Mestre дори не цитира фразата в своя труд *Les personnes morales et le problème de leur responsabilité pénale* (1899), което доказва, че в онзи момент фразата още не е била придобила статута на правна максима.

От следващата година нататък, съвпадайки с десетото издание на учебника на Von Liszt¹²², фразата започва да се използва сравнително често. През 1910 г. е квалифицирана като „стар принцип“ в един текст на италианеца Eugen Florian¹²³:

“Si domanda se possa essere soggetto di reato e quindi imputabile soltanto la persona *fisica* od anche la *persona colecttiva* o *giuridica*. La disputa é ora vivissima: ma noi crediamo che debbasi tenere saldo il vecchio principio *societas delinquere non potest*.”

Както вече посочих, през 1918 г. финландецът Niilo Anton Mannio пръв приписва на фразата вековна древност, като я ситуира в римското право, а през 20-те години на XX век вече е обичайно както фразата да се приписва на римското право, така и да бъде определяна като стара¹²⁴, класическа или

---

122 VON LISZT, F. *Das Deutsche Reichsstrafrecht*, 1ª edición, 1881. 2ª edición: *Lehrbuch des Deutschen Strafrechts*, 1884. 3° издание: *Lehrbuch des Deutschen Strafrechts*, 1888. 4° издание: *Lehrbuch des Deutschen Strafrechts*, 1891. 5° издание: *Lehrbuch des Deutschen Strafrechts*, 1892. 6° издание: *Lehrbuch des Deutschen Strafrechts*, 1894. 7° издание: *Lehrbuch des Deutschen Strafrechts*, 1896. 8° издание: *Lehrbuch des Deutschen Strafrechts*, 1897. 9° издание: *Lehrbuch des Deutschen Strafrechts*, 1898. 10° издание: *Lehrbuch des Deutschen Strafrechts*, 1900. 25° издание: *Lehrbuch des Deutschen Strafrechts*, 1927.

123 FLORIAN, E. *Trattato di diritto penale*, 2^a ed., 1910, vol. 1, parte I, p. 272: „Въпросът е дали може да бъде субект на престъпление и, следователно, да бъде обвинено само физическото лице или може също така да бъде колективно или юридическо лице. Спорът е много оживен, но аз смятам, че трябва да се приеме като добър старият принцип *societas delinquere non potest*“.

124 MARTÍNEZ VIADEMONTE, A. *La responsabilidad criminal de las personas jurídicas*, 1928, p. 42. Също *La responsabilidad criminal de las personas jurídicas*. – In: *Revista General de Legislación y Jurisprudencia* (vol. 77, n° 153), 1928, p. 585.

дори сакраментална.¹²⁵ Нейното окончателно и всеобщо разпространение несъмнено се утвърждава на Букурещкия конгрес от 1929 г., който е от основно значение за историческото развитие на корпоративната наказателна отговорност.

За първи път фразата “*societas delinquere non potest*” е публикувана на испански език в испанската версия на Handbuch Von Liszt, публикувана в три тома (1914, 1916 и 1918 г.) от издателство Hijos de Reus, като първият том е превод на 18-ото издание, а следващите два тома - на 20-ото издание. Преводът е дело на Luiz Jiménez de Asúa и е допълнен с испанско наказателно право от Quintiliano Saldaña. Във втория том, публикуван през 1916 г., се съдържа следният параграф¹²⁶:

„Според действащото имперско право не само физическите лица имат правоспособност, но и юридическите лица, сдруженията, асоциациите; т.е. те също могат да правят волеизявления, които могат да имат правно значение. Обаче, с изключение на някои основни разпоредби, тяхната правоспособност не обхваща областта на наказуемите деяния. *Societas delinquere non potest*. Само лицата, действащи като представители, могат да бъдат подведени под отговорност, но не и колективът, който те представляват. Субсидиарната отговорност, която често се налага на дружествата по силата на акцесорните наказателни закони на империята, за глобите, които падат основно върху виновната страна, не се счита за санкция, независимо че е абсолютно сходна с нея по своите последици. Въпреки това трябва да се отбележи, че признаването на наказателната отговорност на дружествата в рамките на тяхната гражданска правоспособност и наказването на тези субекти като независими субекти на юридически активи е не само възможно, но и желателно“.

От този текст нататък големият разпространител на фразата на испански език е Quintiliano Saldaña, въпреки че я използва отново едва през

---

¹²⁵ И двете прилагателни срещаме у PELLA; първото в *La criminalité de la guerre d'agression et l'organisation d'une répression international*. – In: *Revue internationale de droit pénal* (86), 1925, p. 216 и 467; а второто в *Aperçu sur la criminalité collective: l'esprit des corps et les problèmes de la responsabilité pénale*, 1920, p. 69.

¹²⁶ VON LISZT, F. *Tratado de derecho penal*, превод на испански от Jiménez de Asúa, том II, 1916, p. 287-288.

1922 г. в пролога към труда "Los atentados sociales en España" на своя ученик José María Farré Moregó, който я цитира и в основния текст на труда си.¹²⁷

Saldaña казва следното в пролога:

Учителят Von Liszt, който на практика унищожава аксиомата *societas delinquere non potest*, я закрепва/прогласява, що се отнася до съвременното наказателно право, в своя Lehrbuch от първите издания (Берлин 1884 г., стр. 103 и сл.).

През същата 1922 г. фразата е публикувана в Куба в статия на Gutiérrez de Celis, който цитира текста на Eugene Florian от 1910 г., а пет години по-късно, през 1927 г., Saldaña я използва отново в своя труд "Наказателна правоспособност на юридическите лица".¹²⁸

Най-модерната германска доктрина напредва по стъпките на собствената си традиция. Тезата на Otto von Gierke и F. Dahn е аплодирана и следвана от пеналистите. Така учителят Von Liszt опровергава аксиомата „*societas delinquere non potest*“, утвърждава доктрината за отговорността на юридическите лица в съвременното наказателно право и благодарение на неговия труд дружествата стават част от класическата глава за активния субект на престъплението.

Шест години по-късно, на 17 август 1928 г., изтъкнатият кубински пеналист José Agustín Martínez Viademonte използва тази фраза в известната си лекция, изнесена пред Адвокатската колегия в Хавана¹²⁹:

„Още по-широкообхватна и по-малко устойчива е метафизичната загриженост, която се противопоставя на принципа на наказателната отговорност на юридическите лица. Старият принцип „*societas delinquere*

---

127 SALDAÑA GARCÍA-RUBIO, Q. пролог към Farré Moregó, *Los atentados sociales en España*, 1922, p. XXI.

128 SALDAÑA GARCÍA-RUBIO, Q. *Capacidad criminal de las personas sociales*, 1927, p. 8, 16 и 25, всички те възпроизведени на предходни страници. Saldaña García-Rubio, Q. пролог към *Los atentados sociales en España*, Farré Moregó, 1922, p. XXI.

129 MARTÍNEZ VIADEMONTÉ, J. A. *La responsabilidad criminal de las personas jurídicas*, p. 42 и 43. Също в "*La responsabilidad criminal de las personas jurídicas*". – In: *Revista General de Legislación y Jurisprudencia* (vol. 77, nº 153), 1928, p. 585 и 586. Тук възпроизвеждам втория текст от испанското издание, тъй като в оригинала, публикуван в Хавана, присъства фразата "*delinquere non potest*" без "*societas*", което се подразбира и което испанският издател е преценил, че трябва да се добави.

non potest"] вече е изгубил всякаква реалност, а следователно и всякаква ефективност.

Твърди се, че само човекът е способен на интелигентност и воля. Наказателното право изисква "свободна воля" и "изрична воля"; следователно акционерното дружество, което няма и двете, не може да извърши престъпление, *societas delinquere non potest*“.

Накрая, през 1947 г. Luis Jiménez de Asúa, също испанец, се изразява по следния начин, като свързва фразата с Von Liszt¹³⁰:

Сред най-известните пеналисти - вече казахме, че Gierke е цивилист -, които утвърждават наказателната отговорност на корпорациите, е моят учител в Берлинския университет – Franz Von Liszt, който в текста на своя трактат, а също и в дълга бележка оборва аксиомата „*societas delinquere non potest*”.

Авторите настоятелно цитират Von Liszt във връзка с фразата, макар никой от тях да не се осмелява да го посочи пряко като неин автор. Самият Von Liszt никога не е твърдял, че е неин автор, вероятно защото нито той, нито учениците му, нито читателите му са могли да бъдат сигурни в това, което днес можем да разберем благодарение на съвременните системи за съхранение на данни - че никой предишен автор не е произнасял тази фраза.

Накрая следва да се отбележи, че от 1925 г. нататък Vespasian Pella и Quintiliano Saldaña придават на фразата значително по-различно съдържание, когато я използват в областта на международното право: *societas* на Von Liszt, което на испански е преведено като „предприятие“ и което може да се поясни като "търговско дружество", в международното право се превръща в "политическо общество", т.е. в държава.

Първата употреба на това значение, която открих, е от 1925 г. в текст на Pella¹³¹:

---

130 JIMÉNEZ DE ASÚA, L. "La cuestión de la responsabilidad penal de las personas jurídicas en las legislaciones positivas". – In: *La Ley, revista jurídica argentina* (48), 1947, p. 1042.

131 PELLA, V. *La criminalité collective des États et le droit pénal de l'avenir*, 1925, p. 180: „Така, позовавайки се на римската теория за фикцията, се твърди, че държавите не са способни да извършват престъпления. *Societas delinquere non potest*“. Други два примера за употреба на фразата в през 1925 г., "La criminalité de la guerre d'agression et l'organisation d'une répression

„On a soutenu donc, en invoquant la théorie romaine de la fiction, que les États ne sont pas capables de commettre des délits. *Societas delinquere non potest*“ t.

През следващата година Quintiliano Saldaña го използва със същото значение¹³²:

“Отговорността на държавата е наказателна, когато държавата е извършител на престъпления срещу други държави. Такова е правното схващане на международното право, което преобръща доктрината. Това е новата реалност на *престъпната държава* - нова в законодателството, стара в историята. Ако от една страна, принципът *societas delinquere non potest* се противопоставяше, от друга страна доказателствата от международния живот не оставяха място за утопичната мечта да се въздаде справедливост срещу една суверенна държава”.

Предвид тези текстове и влиянието, което те оказват в средите на Букурещкия конгрес през 1929 г., е необходим нов превод на фразата в следния смисъл: "Държавата не може да извърши престъпление".

Тази промяна на значението, която не се идентифицира често, е от основно значение за разбирането на историята на фразата и нейното съдържание.

VII. ЗАКЛЮЧЕНИЯ

В съответствие с данните и аргументите, които изложих, аз мога да твърдя, че фразата *societas delinquere non potest* съвсем не е римска, а е измислена от германския пеналист Franz Von Liszt в неговия учебник от 1881 г.

---

international”, в Compte rendu de la XXIII conférence interparlementaire de l’Union Interparlementaire, 1925, p. 216 и 467. Също през 1926 г., в “*La répression de la piraterie*”, Academie de droit international, Recueil des cours (15), курс 1926 г., p. 238: “Si l’on s’appuie sur la théorie romaine de la fiction, on peut en effet soutenir que les États ne sont pas capables de commettre des infractions: *societas delinquere non potest*. Ceci est le motif juridique qui peut être opposé à la reconnaissance de l’État pirate”.

132 SALDAÑA GARCÍA-RUBIO, Q. *Capacidad criminal de las personas sociales*, 1927, p. 16.

Като взема пример от Feuerbach и изхожда от утвърдителната фраза *societas delinquere potest*, измислена през 1875 г. от холандеца Онско Quirijn Van Swinderen, Von Liszt се опитва за изрази само с една фраза съвременното състояние на доктрината, за да покаже несъгласието си с нея и да я обори.

От 1900 г. нататък, след десетото издание на *Handbuch* на Von Liszt фразата започва да се повтаря и придобива популярност. Много скоро започва да се използва, предхождана от епитети като "старата фраза", "стария принцип" и други подобни. Никой не се осмелява да признае, че Von Liszt е неин автор, въпреки че името му често се свързва с нея.

През двадесетте години испанецът Quintiliano Saldaña и румънецът Vespasian Pella популяризират фразата, като я свързват с римското право; това скоро поражда объркване, вероятно и у самите тях. Тази идея се развива много бързо, добива широко разпространение и дори днес продължава да има много поддръжници. Най-вероятно опростенческото и еднозначно отъждествяване на латинския език и Рим стои зад това тълкуване, което надявам се успях да докажа, че е напълно погрешно с множество доказателства, които изложих в тази статия и които според мен показват окончателно, че фразата *societas delinquere non potest* е измислена през 1881 г. от Franz Von Liszt.